

ЄВГЕН МАЛАНЮК І ДАРІЯ ВІКОНСЬКА. МИСТЕЦЬКА ТРАНСФОРМАЦІЯ ІСТОРІЇ КНЯЖОГО РОДУ ФЕДОРОВИЧІВ У ПОЕМІ “ПОБАЧЕННЯ”

Історія мистецьких контактів Євгена Маланюка та Дарії Віконської – фрагментарна й маловідома. У статті розглянуто поему “Побачення” Маланюка, у якій подана мистецька трансформація історії княжого роду Федоровичів. Князівський український рід Федоровичів розсіявся по Європі, творячи її історію, культуру, економічний розвиток. Лінія, яка закінчувалася Кароліною-Іванною Федорович-Малицькою, залишилася українською. Інші розчинилися в інших національних культурах (найчастіше польській).

Ключові слова: Дарія Віконська, Євген Маланюк, родовід, рід Федоровичів, українська література.

Ihor Nabytovych. Yevhen Malaniuk and Daria Vikonska. Artistically Transformed History of Princely Family of Fedorovyches in Poem “Meeting”

Karolina Ivanna Fedorovych-Malytska (1893–1945) came into Ukrainian writing and culture as Daria Vikonska, the author of short prose, literary studies, critical reviews and art studies. She was close to the circle of ‘visnykivtsi’ (the ‘Visnyk-poets’).

The history of literary contacts between Yevhen Malaniuk and Daria Vikonska remains fragmentary and little known. The paper focuses on the poem “Pobachennia” (“Meeting”) by Malaniuk that transforms the history of Fedorovyches family in an artistic way.

Ukrainian princely family of Fedorovyches spread all over the Europe creating its history, culture and contributing to its economic development. The line in which Karolina Ivanna Fedorovych-Malytska was the last representative remained Ukrainian. Other lines dissolved in other national cultures (often Polish).

Yevhen Malaniuk left a brief memoir about Daria Vikonska within an episode of his visit to the estate of Malytskyis in Podillia region. Some fragments of conversations and reminiscences in the first part of the poem “Meeting” supplement the description of this visit.

The poem was written in 1939–1941 and consists of three parts although its structure is somewhat obscure. The first part of the poem artistically describes the fate of the Ukrainian princely family of Fedorovyches in historical perspective. This family is rooted in the history of the Grand Duchy of Lithuania and the Polish–Lithuanian Commonwealth. The second and third parts of the poem are oneiric visions of the lyrical character. The poet tells about the meeting with the general Vasyl Tiutiunnyk, the deceased chief of the Armed Forces Headquarters of the Ukrainian People’s Republic, and premonition of a mysterious meeting with already deceased parents and grandparents that should happen after the death of the character. The mystical third part of the poem describes the transition of the human soul to eternity in a lyrical literary way.

Keywords: Daria Vikonska, Yevhen Malaniuk, genealogy, Fedorovych.

Історія мистецьких контактів Євгена Маланюка та Дарії Віконської – фрагментарна й маловідома. Іванна (Йоанна)-Кароліна (Ліна) Маср-Федорович (за чоловіком – Малицька) (1893 – 1945) ввійшла в українське письменство та культуру як Дарія Віконська, авторка короткої прози, літературознавчих, літературно-критичних і мистецтвознавчих досліджень. Була близькою до кола поетів-вісниківців [9]. Є. Маланюк залишив невеликий спогад про Дарію Віконську: епізод його відвідування Поділля – маєтку Миколи Малицького та його дружини Кароліни Федорович-Малицької під Тернополем в останні дні перед початком Другої світової війни та коротку зустріч уже під час війни з Ліною Федорович-Малицькою у Відні. Це надихнуло його на створення поеми “Побачення”, яку він присвятив Дарії Віконській.

Поет у спогаді відтворює свої враження, імпресіоністичний спогад про той день у Шляхтинцях. Доповнюють опис зустрічі уривки розмов і спогадів, які бринять і в першій частині поеми “Побачення”. Поема, написана в 1939 – 1941 рр., складається із трьох частин, її структура дещо розмита.

У своєму нотатнику Є. Маланюк записав сон, датований 3 – 4.02.1940 р.: “Ніч в Шляхтинцях – з’ява начальника – попередження. Ніч по іменинах в Варш[авських] Помпеях – з’ява смерті – що таке смерть? – лише повернення додому в Новоархангельськ. Де зустрінуть Мама, Дід, Бабуся, Батько, стара фіртка і старі сні. Липневий день, квітник пашить. Вони всі вбрані по-святочному. “Приїхав, нарешті, ми так чекали”. Навколо голів у них – світляні перстені (а може, лише сонце) – оце єдине надприродне. Хто й мав бути – смерть. Поворот до дитинства, родини, дому й роду [нрзб.] замикається. Знаю – то буде тільки в хвилину кінця” [6, 67]. Цей штрихпунктирний запис сну став основою архітекtonіки поеми “Побачення”. Назва поеми декларує розгалужене семіотико-семантичне наповнення різних рівнів цього твору. Ідеться й про реальне побачення перебування в Шляхтинцях у родині Малицьких, і про дві зустрічі в оніричному просторі: з покійним начальником штабу військ УНР Василем Тютюнником та передчуття містичного побачення з уже покійними батьками, дідусем і бабусею, яке має статися після смерті ліричного героя.

Увертюрою до поеми є серпневий день, коли до початку Другої світової війни залишається менше тижня. Можна окреслити місце, де локується простір спогаду ліричного героя, а потім сну – село Шляхтинці під Тернополем на Зимному Поділлі, куди Маланюк завітав у гості до родини Малицьких. Це ті місця, у яких два десятиліття тому йому довелося пройти з боями як воякові армії УНР (про них, зокрема, йдеться й у поемі “П’ята симфонія”). Друга та третя частини поеми – оніричні візії ліричного героя. Друга частина – марево наяву, яке межує з дрімотою. Історичні контексти цієї частини та аналіз розмови з генералом Василем Тютюнником детально проаналізував Л. Куценко [3].

Відчуття гнітючої тиші, задеклароване в увертюрі поеми:

...Стояла тиша, тиша серпня, Така глибока, майже бездиханна, Що яблуко, спадаючи, здавалося	Гранатою: ось вибухне неспинно І знівечить – зруйнує тишину [7, 381].
---	--

У другій частині покійний генерал Тютюнник пророкує, що це передгрозове затишшя є однією з антиципацій війни, яка ось-ось вибухне:

...На нашу батьківщину Війне вогонь вже близької війни. Вона висить у цім безхмарнім небі	Над площиною довгих зжатих нив, В охлялім сонці, у напрузі тиші, В одвертих обр’ях далечини [7, 381].
---	---

Містична, третя частина поеми в мистецькій формі виражає відхід людської душі у вічність. Для ліричного героя едемом стануть рідні місця, які пам’ятаються з дитинства, де в душі героя, за оніричною візією, відбудеться “поворот до дитинства, родини, дому й роду”, бо “немає смерті”. Це повернення після того, як “пручнеться серце, помилившись в ритмі” й “залунає гострий крик / і скляну тишу на скалки розіб’є” приведе туди,

Там, де літо Ще все триває пахощами липня І квітне невечірній день дитинства	Над синім світлом степової річки, Лямованої легким злотом верб [7, 387].
--	---

Варто звернути увагу на символіку кольористики в цих двох вузлових текстових відтинках другої та третьої частин. Символічним маркуванням батьківщини в пророкуванні генерала Тютюнника, на яку насувається вихор

війни, є кольори українського знамена: у першому уривку загроза висить у “безхмарнім небі” (синім) над “площиною зжатих нив” (жовто-золотих). У другому уривку, у візіях переходу за межу земного життя, яке замкне коло екзистенції ліричного героя, літо потойбіччя розливається “над синім світлом” річки, лямованої “злотом верб”.

Увертюра й зав'язка першої частини поеми перегукуються з Маланюковим спогадом “Дарія Віконська” про той серпневий день 1939 р.:

Прещедрий урожай
Вже звозили, й музика возовиці
Пливла під споловілою блакиттю.
Аж поки не спадала рання ніч,
Рясна від зір важких та довговіх.
А тлом стояла тиша, тиша серпня,
Така глибока, майже бездиханна...
.....
Той день важкий був, хмурний і нервовий.
Брехало радіо. Зуділи мухи.
Господар все вдивлявся в непевне небо... [7, 381].

“Йшла возовиця. Під'їжджали мажари зі снопами, що з них було будовано могутні, огрядно заокруглені стіжки. Надходив променистий, лагідний вечір серпня, що завжди викликає в пам'яті нестерельну молитву з Чину Вечірні:

Світе тихий,
Святія слави безсмертного Отця Небесного...
Ісусе Христе,
Пришедше соннца на запад,
Видівши світ вечірній...

Ми сиділи з паном Миколою під амбаром. Він час від часу давав розпорядження, увесь поглинутий “симфонією возовицею” – від досвітку до пізнього вечора. Але він і я *знали*, що це, може, останні дні того “світу тихого”...” [5, 389]. У тривожному передчутті того, що тиша мирного життя ось-ось розірветься війною, Микола Малицький несподівано сказав: “Немає сили, яка б мене відірвала від цього. Хай буду останнім форналем, останнім чабаном, – але буду тут, в цім господарстві, що аджеж це я його віродив, відтворив до останнього стебла. Тут же не про “мій маєток” ходить: ходить про сенс життя, про творчість!” [5, 389].

Перша частина поеми є мистецьким вираженням історіософської перспективи долі одного з українських князівських родів – роду Федоровичів. Історія роду Федоровичів закорінена в історію Руси-України, Великого князівства Литовського та Речі Посполитої. У “Побаченні” Є. Маланюк творить мистецьку історіософську візію цього роду:

Старого роду княжого, що завше
Позістававсь в народі – чи не диво?
Ще руського (варязького) коріння,
Був він владичним ще за Ярослава
І, може, власне, десь за Осмомисла
Із Сіверщини перейшов сюди [до Галичини. – *І. Н.*],

Щоб стать при злотокованому столі
Імперії старої спадкоємця
Й, гамуючи боярські коромоли,
Нести тягар історії вперед.
І не було перерв у службі роду,
Бо й геть пізніше бачимо ізнов,
Як рід дає ставних та пишновусих

Богданові – дотепних дипломатів,
Мазепі – генералів орлооких,
Після – полтавських ревних діячів,
Для Орлика – помічників відданих,
Що спомагали чинами і злотом
Відчайний змаг ізгоя...[7, 381–382].

Упродовж кількох століть Федоровичі були переконані, що рід їх “виводиться від великих князів Рюриковичів” і тягнеться від чернігівських князів. Їх посілості – Козельськ і Путивль були втрачені відтоді, як Козельськ потрапив під владу московських князів, і Федоровичі змушені були шукати прихистку у Великому князівстві Литовському. Тут цей рід широко розрісся, отримав від різних маєтностей своїх різні прізвиська й деколи почав користуватися навіть різними гербами. Хтось пішов під руку московських князів, хтось осів на Волині та Білорусі, інші почали обживати Поділля [16, 89].

Отже, родові легенди називали Федоровичів прямими нащадками Святослава, князя чернігівського, сина великого князя київського Ярослава Мудрого. Далі, через внука Ярослава Мудрого, Олега Святославовича та правнука Всеволода Олеговича чернігівських, праправнука Святослава Всеволодовича, праправнука Всеволода Святославовича (Чермного) рід Федоровичів отримав святого – князя Михайла Всеволодовича, якого замордували в Орді в 1246 р. Внук цього святого, князь Титус Мстиславович Карачевський і Козельський, мав сина Федора (який і дав назву родові Федоровичів). Рід Федоровичів “подарував Війську Запорозькому двох полковників: убитого 1594 року <...> Саська, який їздив із Ерихом Лясотою послом від козаків до імператора Рудольфа II, і Тимоша, котрий очолював один із полків Сагайдачного в битві під Хотином 1621 року” [13, 274].

Найвідомішим предком Дарії Віконської був Іван Федорович. Під час Хмельниччини він став полковником і козаки прозвали його Федоренком [4, 214]. Під його орудою було 16 хоругов по 1000 козаків – під час штурму Збаража. Він був і в битві під Зборовом. У 1653 р. командував виправою у Валахії, а після смерті Тимоша Хмельницького взяв на себе провід цим воєнним походом. Мужньо боронив Сучаву від військ Ракочі й посадив на троні воеводу Стефана.

Після смерті Богдана Хмельницького полковник Федоренко був посередником між військом запорізьким та королем, брав участь у підписаннях Гадяцької угоди. Кілька сеймових ухвал 1659 р. зняли з нього кондеманти за прилучення до повстання Хмельницького. На шестиденному вальному сеймі в 1661 р. було підтверджено попередні його привілеї, надані гетьманом Хмельницьким, і затверджено попередні, а також король Ян Казімеж надав йому ще одну маєтність: “Заохочуючи до наступних послуг для нашої Речі Посполитої шляхетного Яна Федоровича *Яцковського*, конферуємо йому правом ленним містечко Боярку з усіма приналежностями і привілей, виданий у канцелярії, апробуємо” [16, 95]. Цей придомок “Яцковський”, який походив від назви посілостей у Яцкові, зберігся в частини роду Федоровичів і до сучасності.

По бурхливих воєнних виправах Іван Федорович-Яцковський осів у маєтку Іванкові неподаль Фастова, але після повстання Палія разом із сином Павлом він переселився в Галицьку землю [16, 96]. Його син посів батькову спадщину в Рокшицях коло Перемишля, а внук Яким Федорович був возним генералом воеводства Волинського [11, 17] і в 1704 р. в часи Мазепи відзначився як воїн [2, 18]. Яким був одружений двічі: від першого шлюбу мав двох синів – Адальберта й Матвія (Мацея), від другого – Станіслава й Миколу. Один із

цих чотирьох синів Якима Матвій (Мацей) Федорович продовжував військову традицію роду як панцерний товариш хоругви “cohortis loricatae” краківського каштеляна й отримав від короля Авґуста III в 1760 р. в довічну власність село Нанову біля Перемишля у воєводстві Руськім. Його дружиною була Анна Гелена Стрілецька. У шлюбі народилося шестеро дітей. У метриці старшого Ґабрієля (Гаврила) вказана дата хрещення: 8 лютого 1745 р. Наступними були Сюзанна (1746), Казімеж (1758), Катерина (1760), Рох (1762), Флоріян (1769) [17, 14].

У молодості Матвій Федорович вступив до коронного війська, далі воював у конфедератських шерегах, а згодом приєднався до повстання Костюшка. Потім змушений був утікати поза межі краю. На початку XIX ст. повернувся в Галичину. [18, 19–20].

Син Матвія Гаврило (Ґабрієль) одружився біля Ряшева, де його молодший брат Флоріян мав посілості, зі шляхтянкою Марією Сас Галичинською із Соколя. Родина осіла в селі Стрільків Стрийського повіту, яке належало княгині Кароліні Сапезі з Радзивілів [17, 8]. Гаврило (Ґабрієль) був шляхтичем, і, можливо, орендував місцеві посілості Сапег, або був їх управителем. У цьому шлюбі народилося троє синів – Андрій, Іван і Василь та доньки – Марія, Анна, Текля, Тереза, Катерина. Найстарший із синів, Андрій, народився саме тут, у Стрількові, 2 липня 1778 р. Другий із синів – Іван не залишив потомства. Він був греко-католицьким священиком.

Цей переломний період – переходу до романтизму, до романтичних сподівань у Маланюка набуває ознак затишшя, яке мали б для України розірвати революційні ідеї межі XVIII і XIX ст.:

...Час минав
Зеніту. Розпливалась псевдотиша
І псевдодобробут. А попід ними,
За лаштунками з рококових рож,
Під золотим мереживом пишноти
Зрів динаміт зміжкованих ідей,
Щоб незабаром вибухнуть.
І, дійсно, –

Та романтична буря загула.
Наполеон! Як вірилось... Здавалось,
Повстане з пеплу Троя українська
Й повернеться Еней – козак моторний –
До батьківщини будувати Рим.
Та романтична буря прогула
Безнаслідно для краю: оминула...
[7, 381–382].

У 1883 р. Володислав Федорович запропонував Іванові Франкові скористатися родинним архівом Федоровичів і написати біографію свого батька Івана, сина Андрія Федоровича. Так постала Франкова історична біографія діда Дарії Віконської “Життя Івана Федоровича та його часи” [11], написання якої стало для Франка великою школою як біографічного жанру, так і досліджень історії XIX ст. [10].

Іван Федорович (1811 – 1870), український шляхтич княжого роду, був польським патріотом, брав участь у польському підпіллі, боронив Варшаву від російських військ у 1831 р., входив до пропольського кола в австрійському Райхстазі в 1848 р. Писав польською мовою, був автором наукових праць, збірки афоризмів. Д. Чижевський у “Нарисах до історії філософії в Україні” називає його цікавим українським соціологом [12, 159] (про це згадує й Є. Маланюк у спогаді про Дарію Віконську [5, 387]). Поетичну творчість Івана Федоровича не можна назвати значимою ні для польської, ні для української літератури. Однак віднайдені Франком в архіві в маєтку у Вікні біля Скалата кілька Федоровичевих віршів польською та українською мовою є яскравими свідченнями епохи: й етнічно-культурної самоідентифікації автора, і його участі в історичних та політичних процесах сучасної йому епохи.

У Маланюковій поемі виражене те позірне затишшя, яке наступило в Європі після бурхливих 1848 – 1849 рр., яке триватиме майже три чверті століття й вибухне кривавими загравами Першої світової війни, розвалом імперій, народженням і передчасною смертю нових держав на європейському континенті:

І от по бунтах, по „весні народів”
(А як вона звабливо обіцяла!) –
Безверхе дев’ятнадцяте століття
Безкрилим супокоем розпливлось,

І душно-теплярняний пополудень
Тривав ще довго: адже ж *fin de siècle*
У сутінках переступив в Двадцяте...

[7, 382].

Після революції 1848 р. заквас національного тіста, який замісила національна інтелігенція й залишки української аристократії, почав досягати у великій діжці Австрійської імперії, щоб поступово випирати з неї федералізацією провінцій і остаточно спектися у вогні розпаду імперій після Першої світової війни в незалежні держави. Доля сина Івана Федоровича вміститься саме в цей часовий відтинок: від Весни народів до фінальних акордів залпів на полях битв Першої світової. Син Івана Володислав (1845 – 1918) – великий землевласник і політичний діяч, поет і автор збірки афоризмів та наукових трактатів. Як і батько, писав польською мовою, був одним із найбільших меценатів для української культури й громадського життя, одним із перших голів “Просвіти” (1873 – 1877). Водночас він не поривав із польськими політичними колами; під час перебування в Райхсраті як депутат нижньої палати, входив до Польського кола – парламентського об’єднання депутатів-поляків. На початку ХХ ст. Володислав Федорович буде обраний довічним членом Палати Панів – верхньої палати Райхсрату.

Реалізація ідей національного відродження, проголошених у час романтизму, займе цілі дві наступні культурно-історичні епохи – позитивізм та модернізм. Син Івана Федоровича Володислав, а потім його внучка – Кароліна Федорович-Маєр (Дарія Віконська) стануть безпосередніми учасниками, уособлюючи свої епохи: Іван Федорович – епоху польського романтизму, Володислав Федорович – польського та українського позитивізму (реалізму), а Дарія Віконська – українського модернізму. Так, у вихорах історії, ідей і рухів народжуються модерні нації. При цьому кожна з них складається з доль окремих постатей, діяння яких творять мікросвіти національних макросвітів...

Історія трьох поколінь роду Федоровичів – це історія становлення в ХІХ ст. українського модерного культурного та політичного націоналізму, поступового самоусвідомлення русинів Галичини, які жили в Австрійській, а потім Австро-Угорській імперії, як невід’ємної частини українського народу. Один із прямих нащадків цього роду Вітольд Федорович-Яцковський, називаючи Івана Федоровича “героєм двох народів”, зауважує, що він, “подібно як і інші члени його багаточисельної родини, був репрезентантом кресової цивілізації поляків, яка пережила поділи Речі Посполитої <...>. Його життєпис і творчість є прикметним прикладом дороги, яку він пройшов від польського шляхтича, громадянина Речі Посполитої двох народів, до свідомого союзника української національної ідеї та пропагатора мирного співіснування братніх слов’янських народів” [15, 60].

Іван Федорович був сином своєї епохи. Нащадок князівського роду Руси-України, він захопився романтичними ідеями відновлення Речі Посполитої. У зрілому віці це романтичне захоплення поступово розвіюється й після закінчення епохи романтизму він дедалі частіше проявляє свою українську національну ідентичність. Це розчарування в ідеалах молодості збігається з

настанням нової епохи позитивізму. Його син стане яскравим прикладом цієї нової епохи, де ще лунатимуть окремі ноти й акорди романтичних переживань, але почнеться час “органічної праці” – “автономії народного життя”, яку галицькі українці намагалися протиставити “польській галицькій автономії”.

Історія цих трьох поколінь роду є й віддзеркаленням бурхливого процесу народження в Галичині модерної української нації – від романтизму до модернізму – з усіма їх складними й інколи трагічними пошуками своєї етнічної, станової, політичної ідентичності на тлі непростих, туго переплетених історичними, політичними, культурними, сімейними вузлами українсько-польсько-австрійських взаємин.

Історію палацу Федоровичів у Вікні на Тернопільщині під час Першої світової війни описав у поемі “Побачення” Є. Маланюк:

І так прийшла Велика Косовиця:
Рік Чотирнадцятий –
кінець і початок.

Гніздо спустіло. Зразу, як осідок
Штабів прерізних, далі – лазаретів,
Що кров'ю й йодоформом віддихали...

А далі почався розвал Російської імперії, і новітні, “звільнені монголи” почали руйнувати все доколя й будувати нову імперію Моголів:

А там, коли з-під рваного мундиру
З'явився голий з в і л ь н е н и й
монгол,

Завилась осінь в борознах окопів
Спорожнених, пожежа зжерла палац
І тільки сови жили між руїн... [7, 383].

У цьому маєтку батька Дарії Віконської було зібрано унікальну багатющу колекцію, якій могли б позаздрити багато музеїв: близько 300 полотен італійських та фламандських майстрів XVI – XVII ст. Одна з картин, можливо, була оригіналом Лукаса Кранаха-старшого. Водночас тут знаходилися й твори відомих польських малярів Ш. Чеховіча, Д. Ходовецького, А. Орловського, Ю. Коссака, М. Макаревіча. Досить великою була збірка малярських творів А. Гроттгера, з яким його єднала дружба зі студентських часів. Ну, і звичайно ж, полотна українських метрів І. Труша та К. Устияновича. У колекції була й кераміка, порцеляна різних фабрик, зброя, слуцькі пояси. У родинному архіві зберігалось близько 15000 документів, починаючи з XV ст. [14], серед яких майже 10 000 листів за 1835 – 1870 рр. Гостями в цьому домі був І. Труш, Є. Олесницький, О. Барвінський [8].

Про спалення маєтку у Вікні розповів О. Барвінський, який записав цю історію з розповіді Миколи Малицького – зятя Федоровича. Щоб убезпечитися від грабіжників і російських окупантів у лихі воєнні часи Володислав Федорович наказав у маєтку у Вікні змонтувати металеві двері з вертгаймівськими замками. Вікна усюди були заґратовані. Він нікого не допускав до маєтку, з дому не виходив. Після Зборівського перелому російські окупанти почали відступати з Галичини. Коли у Вікні з'явилися російські офіцери, Федорович наказав відчинити свої палати й впустити їх – у надії, що вони оборонять його від роз'юшеної російської большевицької солдатні. Офіцерів Федорович прийняв “як своїх гостей, вечеряв з ними й оповідав їм про всякі справи і пригоди. Тим часом за офіцерами втиснулися до палати також солдати і почали грабування”. Господар дому просив офіцерів, щоб вони захистили від пограбування “бодай його багату бібліотеку і дорогоцінний архів. Офіцери почали вговорювати солдатів і випирати їх із палати на подвір'я. Одначе один із солдатів не дався переконати вговорюванням офіцерів і виносив далі старинні книги та грамоти, щоби ними розпалити огонь на подвір'ї. Коли ж то один старший офіцер

звернув увагу сего солдата на негідну його роботу, стрінувся з докором, що вступає[ть]ся за “памещика” та що він сам певно такий самий. Офіцер ви[й]няв револьвер і положив трупом зухвалого солдата (перед двома днями тоді привернено тоді в російському війську кару смерті). Ся подія долила оливи до [в]огню. Большевицькі солдати почали громадитися, роз’ярені смертю свого “товарища”, кричали і відгрозувалися”. Доблесні офіцери повтікали з будинку й поховалися. “Хтось поміж згромаджених большевиків кинув звістку, що се “памещик” застрілив чи велів солдатам застрілити того солдата. Се було покликом до пімсти на “памещику”. Тоді то все солдатство кинулося грабувати і нищити. Двері, котрі Федорович не успів зачинити за втікаючими офіцерами, виламано і розбито”. Вивалили одне з вікон і розвалили частину стіни. Розлючені окупанти почали шукати Федоровича й знайшли його в постелі, куди він заховався, і викинули через вікно на подвір’я. Почався грабунок будинку. “Серед незвичайного заколоту дістався Федорович до килимарні і там наборзі переодягся за селянина. Се помогло йому до втечі, бо солдати гляділи спершу за грішми, а відтак знову прийшли під вікно, крізь котре викинули “памещика”, щоб його повісити”. Переодягнений у селянський одяг Федорович поміж солдатів дістався до села й тут переховувався в селян два тижні. Не знайшовши власника маєтку, солдати вирішили все спалити і знищити. 27 липня 1917 р. окупанти запалили садибу, яка горіла цілий тиждень. Залишки маєтку були доценту розграбовані [1, 323–324]. Спалений маєток у Вікні дотлівав руїною, а його

...Власників, сполоханих, як птахів
Зрозтерзаного бурями гнізда,
Розвіяв подмук владний.
Та лишилась

Життійна іскра в попелі руїни, –
Владарний дух її роздмухав знов
І ось почав спроквола оживати
Глибокий корінь... [7, 383].

У поемі “Побачення” виписано й образ Володислава Федоровича. Штриховою імпресіоністичною стилістикою Є. Маланюк окреслить його як “цілісного чоловіка”. Маланюк ніби творить поетичним словом мармуровий римський саркофаг біля Аппієвої дороги, на якому зображені застигли в мармурі головні діяння того, хто в ньому похований, а одночасно й записана коротка епітафія:

Останній в роді, як останній дуб
На краю поріділого байраку,
Ще намагавсь у присмерку безчасся
Тримати чоло високо – і тут,
Де господарство грало, як оркестра

Симфонію спізнило-пасторальну,
І там, побіля цісарського бургу,
Веселої дунайської столиці,
Де відблиск Риму тускло догасав...
[7, 383].

У спогаді “Дарія Віконська” Є. Маланюк залишив той образ мисткині, який знаує її глибоку життєву трагедію й переживання: він пригадує “перечасно зів’яле обличчя Дарії Віконської, аджеж ще віком молоді жінки, її стомлені очі, її сухорляву, але одночасно крихку постать, що нагадувала зіштивніле стебло завчасно облетілої квітки...” [5, 387]. У поемі “Побачення” постать Дарії з’являється мимохідь: у серпневий тривожний день “блідш була, ніж завше, господиня” [5, 383].

Ім’я матері Кароліни-Іванни Федорович багато років було присипане попелом забуття. Навіть у своїй автобіографії Дарія Віконська не називала його. Знову ж таки Маланюк залишив її мікропортрет-замальовку, зустрівши в Шляхтинцях перед початком Другої світової. У цій ліричній відповіді сконцентровано ідею цієї постаті, як цілісної людини. Тут, можливо, приховані

події, пов'язані з таємницею народження Дарії Віконської, і взаємин між її батьками.

І паніматка в тьмяному салоні
Над клавішами згадувала Брамсом
Віденську молодість... [7, 381].

Через кілька місяців після початку війни Маланюк отримав листа від Дарії Віконської, у якому вона зауважила, що “її переконування протягом першого місяця советської окупації – не помагали, а коли, нарешті, пана Миколу вона переконала і все було готове до від'їзду, його було заарештовано тієї ж ночі” [5, 389].

Спогад про останню зустріч Маланюка з Віконською, коли їм судилося побачитися на кілька хвилин у Відні, показує усю екзистенційну трагічність ситуації письменниці: “Вона все ще вірила, що Микола живий і що він повернеться <...> Ми стояли в голю приватного пансіонату в Відні і обмінювалися судорожно-короткими реченнями. Часу не було, ані обставин на спокійнішу розмову. Пані Ліна була в чорному футрі, яке якби підкреслювало нашу спільну й загальну жалобу. Її запалі очі, все ж, горіли заглибленим чорним жаром, а стягнуте, кольору слонової кости – обличчя, могло б служити маляреві темою для ікони мучениці. Але в її словах була міцність і непохитність віри (“Микола, напевно, живий, він повернеться і ми ще зустрінемось, хоч би й не в Шляхтинцях”)” [5, 390–391]. Після арешту росіянами М. Малицького, “Ліна зі старенькою мамою лишилась без опіки. Це було для неї страшним моральним ударом. Їй все-таки вдалось виїхати разом із матір'ю німецькими транспортами до Відня. У 1942 р. вона вернула до Львова, де втратила матір. Потім перенеслась до Тернополя, але до власної хати вернути їй не вдалось. У 1944 р. виїхала вдруге до Відня, де жила серед дуже важких умовин, у свояків по матері” [8]. Коли до Відня ввійшла Красная армія, вона вже знала, що на неї полює СМЕРШ. “Тікаючи від енкаведистів, які прийшли її арештувати, вона вискочила через вікно із третього поверху на брук і на місці від того трагічного скоку померла” [8]. Очевидно, що Маланюк передумував історію загибелі доведеної до відчаю людини, яку він знав особисто: “І от настала хвилинка, коли свідомість блискавично підсумувала все, а крихке й вистраждане тіло бездиханне опинилося на бруці, розбите й окривавлене”... [5, 391].

Поема Євгена Маланюка “Побачення” – рідкісний приклад із історії світового письменництва, коли архітектоніка твору будується за принципом побудови структури реального сну. У першій частині цього твору подано мистецьку візію роду Федоровичів, уписану в історіософську перспективу української історії. Спогад “Дарія Віконська” окреслює контекстуальну складову увертюри до поеми та її першої (“реальної”) частини. Деякі сцени поеми корелюють зі сценами прозового спогаду. Водночас перша частина поеми є цікавою мистецькою спробою вписати історію цілком реального українського роду в контекст історіософської перспективи України – до початку Другої світової війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Барвінський О.* Володислав Федорович // Ілюстрований календар товариства “Просвіта” з літературним збірником на переступний рік 1920. Річн. 42. – Львів, 1919. – С. 322–328.
2. *Бълоусъ [Т.]*. Введеніє // Ивана А. Федоровича Афоризмы. Издадь Бълоусъ. – Коломья, 1882. – С. 7–36.
3. *Куценко А.* Два поетичні прозріння Євгена Маланюка...: Історія віршів “Напередодні” та “Побачення” // Слово і Час. – 1997. – №7. – С. 41–47.
4. Літопис Самійла Величка / Переклад В. Шевчука. – Київ: Дніпро, 1991. – Т. 1.

5. *Маланюк Є. Дарія Віконська // Маланюк Є. Книга спостережень*. – Торонто: Гомін України, 1966. – Т. II. – С. 387–391.
6. *Маланюк Є. Нотатники (1936 – 1968). Документально-художнє вид*. – Київ: Темпора, 2008. – 336 с.
7. *Маланюк Є. Побачення // Маланюк Є. Поезії*. – Львів: УПП ім. І Федорова; Фенікс Лтд, 1992. – С. 381–388.
8. *Мудрий Вас. Ліна Федорович-Малицька // Наше Життя*. – Філядельфія, 1950. – № 12 (грудень). – С. 6.
9. *Набитович І. Дарія Віконська – лицар українського II Rinascimento // Віконська Дарія. За силу й перемогу*. – Ч. 1: За державну бронзу. – Львів: Піраміда, 2016. – С. 7–31.
10. *Набитович І. Іван Франко – біограф польсько-українського письменника Івана / Яна Федоровича // Київські полоністичні студії: 36. Наук. праць Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. – Т. XXIX: Іван Франко і польська культура. – Київ, 2017. – С. 330–346.
11. *Франко І. Життя Івана Федоровича та його часи // Франко І. Збір. тв.* – Київ: Наук. думка, 1985. – Т. 46. – С. 14–298.
12. *Чижевський Д. Нариси до історії філософії в Україні // Чижевський Д. Філософські твори: У 4 т. / Ред. В. Лісовий*. – Київ: Смолоскип, 2005. – Т. 1. – С. 1–162.
13. *Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття (Волинь і Центральна Україна)*. – Київ: Критика 2008. – 472 с.
14. *Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej*. – Т. 7: Województwo ruskie. Ziemia Halicka i Lwowska. – Wrocław; Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1995. – S. 142–143.
15. *Fedorowicz-Jackowski W. Jan Fedorowicz – powstaniec, praktyk, wizjoner // Powstanie listopadowe 1830 – 1831. Dzieje-historiografia-pamięć*. – Warszawa: Muzeum Niepodległości w Warszawie, 2015. – S. 53–64.
16. *Fedorowiczowie rodu Oginię // Żychliński T. Złota księga szlachty polskiej*. – Rocznik IV. – Poznań 1882.
17. *Fedorowicz W. Odpowiedź na anonimowy paszkwil p. Tomisława Rozwadowskiego, rozdany w Sejmie galicyjskim w styczniu 1889 r.* – We Lwowie, 1889. – 22 s.
18. *Wiadomości o Fedorowiczach*. – Część 1. – Lwów, 1880. – 208 s.

REFERENCES

1. Barvynskyi, O. (1919). Volodyslav Fedorovych. *Ilustrovanyi calendar tovarystva "Prosvita" z literaturnym zbirnykom na perestupnyi rik 1920*, *Richnyk* 42, *Lviv*, 322–328. [in Ukrainian]
2. Bilous, [T.]. (1882). *Vviedenie. Ivana A. Fedorovycha Aforyzmy*. Kolomyia, 7–36.
3. Kutsenko, L. (1997). *Dva poetychni prozrinnia Yeuheny Malaniuka...: Istoriya virshiv "Naperedodni" ta "Pobachennia"*, *Slovo i Chas*, 7, 41–47. [in Ukrainian]
4. *Litopys Samiyly Velychka*. (1991) / Transl. V. Shevchuk. Vol. 1. Kyiv: Dnipro. [in Ukrainian]
5. Malaniuk, Ye. (1966). *Dariia Vikonska. Malaniuk, Ye. Knyha sposterezhen. Vol. II. Toronto: Homin Ukrainy, 387–391*. [in Ukrainian]
6. Malaniuk, Ye. (2008). *Notatnyky (1936 – 1968)*. Kyiv: Tempora. [in Ukrainian]
7. Malaniuk, Ye. (1992). *Pobachennia*. In: *Ye. Malaniuk, Poeziyi*, Lviv: UPI im. I. Fedorova; Feniks Ltd. 381 – 388. [in Ukrainian]
8. Mudryi, V. (1950). *Lina Fedorovych-Malytska. Nashe Zbyttia*, 12, 6. [in Ukrainian]
9. Nabytovych, I. (2016). *Dariya Vikonska – lytsar ukrainskoho II Rinascimento*. In *Dariya Vikonska. Za sylu i peremobu*. Part I: *Za derzhavnu bronzu*. Lviv: Piramida. 7–31. [in Ukrainian]
10. Nabytovych, I. (2017). *Ivan Franko – biohraf polsko-ukrainskoho pysmennyka Ivana / Yana Fedorovycha. Kyivski polonistychni studii: Zbirnyk naukovykh prats Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Vol. XXIX: Ivan Franko i polska kultura. 330–346*. [in Ukrainian]
11. *Franko, I. (1985). Zhyttia Ivana Fedorovycha ta yoho chasy*. In: *I. Franko, Zibrannia tvoriv*. (Vol. 1 – 50). Vol. 46. Kyiv: Naukova dumka. 14–298. [in Ukrainian]
12. Chyzhevskyi, D. (2005). *Narysy do istorii filosofiyi Ukrayini*. In: *D. Chyzhevskyi, Filozofski tvory* (Vol. 1– 4) V. Lisovi (Ed.). Vol. 1, Kyiv: Smoloskyp, 1–162. [in Ukrainian]
13. *Yakovenko, N. (2008). Ukrainska shlabta z kintsia XIV do seredyny XVII stolittia (Volyn i Tsentralna Ukraina)*. Kyiv: Krytyka. [in Ukrainian]
14. *Aftanazy, R. (1995). Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej, Vol. 7: Województwo ruskie. Ziemia Halicka i Lwowska*, Wrocław-Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 142–143. [in Polish]
15. *Fedorowicz-Jackowski, W. (2015). Jan Fedorowicz – powstaniec, praktyk, wizjoner. Powstanie listopadowe 1830 – 1831. Dzieje-historiografia-pamięć*. Warszawa: Muzeum Niepodległości w Warszawie. 53–64. [in Polish]
16. *Fedorowiczowie rodu Oginię*. (1882). *T. Żychliński, Złota księga szlachty polskiej*, Rocznik IV, Poznań. [in Polish]
17. *Fedorowicz, W. (1889). Odpowiedź na anonimowy paszkwil p. Tomisława Rozwadowskiego, rozdany w Sejmie galicyjskim w styczniu 1889 r.* We Lwowie. [in Polish]
18. *Wiadomości o Fedorowiczach*. (1880). Część 1. Lwów. [in Polish]

Отримано 5 квітня 2019 р.

м. Люблін (Польща)